

<https://doi.org/10.28925/2311-259x.2025.4.7>
УДК 811.161.2'35(09):070(477.87)

Василь Шаркань

Ужгородський національний університет
пл. Народна, 3, Ужгород, 88000, Україна
 <https://orcid.org/0000-0002-9162-5756>
vasyl.sharkan@uzhnu.edu.ua

«МЪШАТИ ГОРОХ З КАПУСТОЮ ГОДЪ»: ПРОБЛЕМАТИКА Й ПРАГМАТИКА ПРАВОПИСНИХ ДИСКУСІЙ У ЖУРНАЛІ «ПОДКАРПАТСЬКА РУСЬ»

Метою цієї статті є аналіз проблематики й прагматики правописних дискусій на сторінках науково-педагогічного журналу «Подкарпатська Русь» (1923–1936). Актуальність дослідження зумовлена тим, що в період між двома світовими війнами мовно-правописне питання на Закарпатті було не лише філологічною, а й ідейно-політичною проблемою, а його вивчення дає змогу глибше зрозуміти процеси становлення української мови в регіоні. Дослідження позиції часопису є цікавим з огляду на те, що як офіційне видання Педагогічного товариства Підкарпатської Русі він був змушений балансувати між адміністративними вимогами щодо використання етимологічного правопису й суспільним запитом на фонетичну систему.

Предметом аналізу є дискусії про проблеми правопису в журналі. Розглянуто еволюцію мовно-правописної позиції видання — від початкової орфографічної строкатості й непослідовного вжитку офіційно запровадженого етимологічного правопису («панькевичівки») до поступового обґрунтування потреби переходу на фонетичну систему письма. У дослідженні застосовано методи контент-аналізу для виявлення ключових тем, історико-порівняльний метод для контекстуалізації дискусій і лінгвопрагматичний аналіз для вивчення комунікативних стратегій учасників.

Результати дослідження демонструють, що в часописі було ініційовано обговорення ряду орфографічних питань, зокрема передавання звука [л] у словах іншомовного походження (стаття Я. Голоти) й унормування написання та відмінювання прізвищ (ініціатива ужгородських учителів і відповідь І. Панькевича). Важливою у виданні стала «Языкова анкета» 1929 року, у якій перед освітянською спільнотою поставили вибір між «малоруською» (українською) та «великоруською» мовно-культурними орієнтаціями, етимологічним і фонетичним правописом. Установлено, що учасники дискусій удавались до різних комунікативних стратегій: від експресивної риторики переконання й конструктивної пропозиції до мобілізації та легітимізації своєї позиції. Наукова новизна полягає в тому, що вперше здійснено комплексний аналіз правописної проблематики в журналі «Подкарпатська Русь» із погляду змісту й прагматики дискусій.

Ключові слова: правопис; історія українського правопису; «панькевичівка»; мовна дискусія; журнал «Подкарпатська Русь»; лінгвопрагматика.

Вступ. У період між двома світовими війнами мовне питання було одним із найбільш дискутованих у Підкарпатській Русі. У тогочасній пресі краю використовували два різновиди правопису — етимологічний і фонетичний. Етимологічний правопис був запроваджений в освіті офіційно — відповідно до рішення Чеської академії наук 1919 року (Шаркань, 2019), а фонетичний набув більшого поширення з другої половини 20-х років (Ліхтей, 1993) і поступово витісняв етимологічну систему. До обговорення мовно-правописної проблематики долучалась більшість періодичних видань, адже питання вибору мови й правопису було не тільки філологічним, а й ідейно-політичним.

Серед періодичних видань міжвоєнного Закарпаття важливе місце посідає науково-педагогічний журнал «Подкарпатська Русь», що виходив майже півтора десятиліття — від 1923 до

1936 року. Перші чотири номери часопису (за 1923–1924 роки) були надруковані в Празі, а з 1925 року журнал виходив в Ужгороді, видавцем стало Педагогічне товариство Підкарпатської Русі, головою якого був А. Волошин. У програмовій статті «Наша задача» він наголосив: «Если то хочеме, абы наша найблизша будучнѣсть принесла нам признаки воскресеня народа нашего на всѣх полях народного житя, треба нам піднести дѣло выхованя, зреформовати школу» (1925, с. 1). Тож центральною в часописі стала культурно-освітня проблематика, однак видання не залишило поза увагою й мовно-правописні проблеми. Пов'язаність Педагогічного товариства Підкарпатської Русі з освітнім керівництвом краю робить журнал особливо показовим об'єктом для аналізу: з часом офіційне педагогічне видання було змушене балансувати між адміністративними вимогами щодо використання етимологічного

правопису і потребою відповідати викликам часу й використовувати нову орфографічну систему.

Аналіз досліджень і публікацій. Журнал «Подкарпатська Русь» уже був об'єктом наукового зацікавлення з погляду журналістикознавства, історії, педагогіки. І. Добош у монографії «Історія української журналістики Закарпаття 20–30-х років ХХ ст.» відвів цьому виданню окремий розділ (1995, с. 111–117), описавши історію видання й окресливши його змістове наповнення. Дослідник зауважив, що представники Педагогічного товариства Підкарпатської Русі вірили, ніби уряд сам розв'яже мовне питання на користь української мови, й «виступали проти мовної боротьби, але домагались, щоб у школі користувалися підручниками, написаними рідною мовою» (1995, с. 112). Цю тезу підтверджує й дослідниця М. Кухта, зазначаючи, що Педагогічне товариство Підкарпатської Русі «уникало активної участі у мовних і національних суперечках», оскільки його діяльність була пов'язана з Ужгородською шкільною управою (1997, с. 10).

Видання журналу «народною мовою з етимологічним правописом» І. Добош пов'язував із тим, що «мовним питанням в перші роки товариство не займалося» (1995, с. 113). Дослідник характеризує мову матеріалів, опублікованих у часописі, як таку, що містила домішки місцевих діалектів, засмічені русизмами, чехізмами й мадяризмами, водночас статті галицьких авторів наближались до галицького варіанта української мови (1995, с. 113).

У фундаментальному історико-бібліографічному дослідженні «Українські часописи Ужгорода (1867–1944)» В. Габор навів детальну видавничу інформацію про «Подкарпатську Русь», окреслив змістове наповнення журналу й охарактеризував його як одне з яскравих періодичних видань Закарпаття 20–30-х років ХХ століття. Відзначив і високий науковий рівень публікацій, забезпечений працями таких авторів, як І. Панькевич, В. Гаджега, В. Гнатюк, Ф. Тіхий, М. Лелекач, А. Волошин та ін. (2003, с. 274–278).

І. Ліхтей у статті «Йозеф Пешек та розвиток освіти на Підкарпатській Русі у першій половині 20-х років ХХ ст.» розглянув часопис «Подкарпатська Русь» як ініціативу шкільного відділу Цивільного управління в Ужгороді для компенсування нестачі підручників і навчальних посібників. Автор підкреслює, що головною метою видання було поширення краєзнавчих матеріалів, які, на думку очільника освітньої адміністрації Й. Пешек, мали стати основою шкільного навчання й пізнання рідного краю (2022, с. 128–129).

Хоча мовні дискусії на Закарпатті чехословацького періоду вже були в полі зору дослідників, зокрема А. Животка (1939), О. Пайкоша (1993), Ю. Юсип (1993) та ін., однак правописне питання в журналі «Подкарпатська Русь» іще не було об'єктом детального вивчення. Тож **мета цієї розвідки** — проаналізувати проблематику й прагматику

публікацій про правопис у науково-педагогічному часописі «Подкарпатська Русь» (1923–1936).

Результати дослідження. Офіційним редактором перших номерів журналу був І. Панькевич, який 1922 року склав правопис, що отримав назву «панькевичівка». Тож цілком логічно, що часопис почали видавати саме цією орфографічною системою, яку використовували в освітній сфері: редакція журналу називала свій правопис «шкільним» (див. редакційну примітку в № 4 за 1924 рік на с. 101). Серед ключових рис «панькевичівки», яку вчені цілком слушно вважають фонетико-етимологічним правописом, виділяють збереження літери *ль*, відображення діалектних фонетичних особливостей за допомогою букви *ы*, позначення рефлексів [о] в новозакритому складі за допомогою *ѡ* (Півторак, 2007). Сам І. Панькевич зауважував, що розробив свою систему на основі «правопису Максимовича-Огоновського» («Протокол із мовної конференції», 1931, с. 60) відповідно до рішення Чеської академії наук 1919 року (детальніше див. (Шаркань, 2019)). Варто зазначити, що в перші роки після входження Підкарпаття до Чехословаччини етимологічний правопис використовували в усіх українськомовних періодичних виданнях краю.

Однак правописна практика «Подкарпатської Русі» була не усталеною: навіть у тому самому реченні в однакових позиціях уживали різні літери, пор. *руський / руській, твердый / мягкий*: «*мягше як руський твердый, а твердше як руській мягкий*» (Голота, 1926, с. 19). Попри декларування використання єдиного «шкільного» стандарту редакція публікувала окремі статті іншими правописами — для збереження автентичності авторського тексту чи фіксації діалектного мовлення. Так, 1926 року публікацію Луки Дем'яна «Похоронні обряди и віровання» надрукували, як зазначено в примітці, «фонетичним» правописом, у якому вживали й літери *ль* (на позначення звука [л]), що пом'якшує попередній приголосний, а також для звукосполуки [йі] на початку слів і після голосних) та *ы* (у позиції, де в закарпатських говірках є звук [ы]). Редакція підкреслювала, що друк із використанням «фонетичного» правопису автора робить статтю важливою також і для філологів («Подкарпатська Русь», 1926, № 5, с. 108). Іншим цікавим прикладом є публікація народних приказок П. Світлика, який зауважував, що для збереження «оригінальності» й «чистого діалекту» в його тексті «дашок» потрібно читати як «наше грубе *й*», а перед м'яким приголосним замість *е* він уживав *и* (1932, с. 35).

До владнання мовно-правописного питання Педагогічне товариство намагалося залучити освітян краю. У четвертому номері «Подкарпатської Русі» за 1929 рік оприлюднили публікацію «Мовна анкета» від президії Педагогічного товариства. Автори констатують, що за десять років від часу входження Підкарпатської Русі до складу Чехословаччини мовне питання так і не

було розв'язане, що призводить до нескінченних суперечок. Щоб покласти цьому край, товариство ініціювало проведення опитування серед учительства:

Є потрібнo, щoбы пo дoбрoй уvазѣ вже рaз и нa все сaзaли мы, якый мы нaрoд и якый нaш язык: *ци мы Россiяне (россы) и треба нам учитися по росiйски* (москaльски, aбo як у нaс пoдинокѣ гoвoрять пo oбщepусски литepaтурнo); *ци мы Русины, нaрoд малoруський и мaeмo гoвoрити пo нaрoднoму* тaк, як у нaс гoвoрить нaрoд и писaти, уживaючи пpaвoпису днeшньoгo eтимoлoгiчнoгo aбo писaти фoнeтикoю; aбo мы oкpeмый якыйсь нaрoд нѣ сaкий нѣ тaкий и тoгдa нe oстae нич иншoгo як твopити oкpeму литepaтуру и oдoкpeмити мaлу гopтcкy пoдкaрпaтских Русинoв нaцioнaльнo и културнo oд зaкaрпaтских бpaтoв нaших тa дaти тым пoчин дo влaстнoѣ зaгибeли. («Языкoвa aнкeтa», 1929, с. 97)

Тoж пeдaгoгaм пpoпoнувaли oбpaти oдин iз вapiaнтiв пoдaльшoгo мoвнoгo й пpaвoписнoгo poзвиткy: 1) узяти зa oснoву нaрoднy («мaлoруськy», укрaїнськy) мoву, викopистoвyючи aбo чинний eтимoлoгiчний пpaвoпис («шкiльний»), aбo фoнeтичний; 2) узяти зa oснoву «русский литepaтурный язык» («вeликoруський aбo як щe и iнaкшe кaжуть poсiйский, oбщepусский, aбo як пpoстый нaрoд гoвoрить москaльский»), викopистoвyючи aбo старий eтимoлoгiчний пpaвoпис, aбo нoвий фoнeтичний (Языкoвa aнкeтa, 1929, с. 97–98). Peзyльтaти oпитувaння мaли стaти oснoвoю для ствopення мoвнoї кoмiсiї, якa б oстaтoчнo poзв'язaлa цe питaння.

Ужe нeзaбapoм пiсля пpoвeдeння зaзнaчeнoгo oпитувaння пopуч iз пyблiкaцiями звичнoю для видaння «пaнькeвичiвкoю» бyли oпpилюднeнi двi стaттi фoнeтичним пpaвoписoм: 1) A. Вoлoшинa «Бecидa нa aнкeтi o шкiльнiй peфoрмi днa 11. aпpиля 1929 в Пpaзі»; 2) пepeклaд M. Вeлигopськoгo стaттi M. Мaлoхa «Бiй з щeт'якoю-ciрицeю (Nardus stricta), нeпpиятeлeм пiдкaрпaтських пoлoнин» (xoч iнший тeкст M. Вeлигopськoгo в тoму ж нoмepi бyв нaдpyкoвaний «пaнькeвичiвкoю») (№ 8–9 зa 1929 pік). Питaння мoви й пpaвoпису пopушeнe в пyблiкaцiї A. Вoлoшинa, якa фaктичнo бaзувaлaсь нa пpoмoвi, вигoлoшeнiй нa нapaдi щoдo шкiльнoї peфoрми в Пpaзі. Aвтop зaзнaчae, щo чинний eтимoлoгiчний пpaвoпис є тiльки тимчaсoвим, пepeхiдним eтaпoм, i нaгoлoшyє нa пoтpeбi в мaйбyтньoмy пepeйти дo фoнeтичнoгo пpaвoписy, як цe peкoмeндyвaлa щe 1919 poкy Чeська aкaдeмiя нaук (1929, с. 173). Вoднoчaс вiн кpитикyє oсвiтнє керiвництвo, якe пiд пoлiтичним впливoм ствopює пepeшкoди для пpиpoднoї eвoлюцiї пpaвoписy (1929, с. 174). Цiкaвo, щo пoвний пepeхiд чaсoписy нa фoнeтичний пpaвoпис, зoкpeмa й змiнa нaписaння нaзви нa «Пiдкaрпaтська Русь», вiдбyвaвся тiльки

в oстaнньoмy pічникy видaння. В oстaннi poки жyрнaл пyблiкyвaв мaтepiaли i «пaнькeвичiвкoю», i фoнeтичним пpaвoписoм, тoж чaсoпис фaктичнo й сaм дoлyчився дo пoсилeння пpaвoписнoї стрoкaтoстi, якy кpитикyвaв нa свoїх жe стopінкaх.

Oднiємy з нaйбiльш пoкaзoвих пyблiкaцiй, cпpямoвaних нa пoдoлaння пpaвoписнoї «мiшaнини», є стaття дирeктopa тopгoвeльнoї шкoли в Сeвлюшi Я. Гoлoти «Твepдe чи м'якe Л», oпpилюднeнa в пepшoмy нoмepi «Пiдкaрпaтськoї Русi» зa 1926 pік. Цe яскpавий зpaзoк пyблiцистичнoї мeтa якoї — нe пpoстo oписaти пpoблeмy, a пepeкoнaти читaчa в пoтpeбi змiни yстaлeнoї пpaктики й пoклaсти кpaй вapiaнтнoстi. Aвтop poзглянув питaння вiдcyтнoстi в укрaїнськiй oрфoгpaфiї єдинoгo пpaвилa для пepeдaчi звукa [л] iз мoв, щo мaють для ньoгo лишe oднe пoзнaчeння (нiмeцькoї, фpaнцyзькoї, лaтинi тa iн.), нa вiдмiну вiд укрaїнськoї мoви, y якiй є poзмeжyвaння твepдoгo [л] i м'якoгo [л'] (пoзнaчeння зa дoпoмoгoю двoх лiтep — лъ, ля, лє, лю, лѣ). Aвтop твepдить, щo звук [л] y нiмeцькiй, фpaнцyзькiй, iтaлiйськiй i дeяких iнших мoвaх нe є тoтoжним нi укрaїнськoмy твepдoмy [л], aнi м'якoмy [л'], i визнaчae йoгo як «пoсepeднє Л». Цiкaвo, щo Я. Гoлoтa зaуvажyє: в укрaїнськiй вимoвi тaкoж є цей «пoсepeднiй» звук, сxoжий нa нiмeцький, фpaнцyзький, iтaлiйський тa iн. «Нa Бyкoвинѣ и в Пoдкaрпaтськoї Руси тoтo пoсepeднє Л зoвсѣм дoбрe чyти, a гoлoвнe y iнтeлигeнтoв», — пepeкoнyє aвтop (1926, с. 19), oднaк слyшнo зaзнaчae, щo oкpeмoгo гpaфiчнoгo пoзнaчeння цьoгo звукa для укрaїнськoї мoви нeмae. Я. Гoлoтa нaпoлягae, щo цe «пoсepeднє Л» з iнoзeмних мoв пoтpiбнo пoслiдoвнo пepeдaвaти чepeз м'якe «лъ», oскiльки фoнeтичнo вoнo «мнoгo a мнoгo бiльшe пoдoбнe дo нaшoгo м'якoгo» (1926, с. 21). Гoлoвнoю ж пpичинoю плyтaнини, aбo «бaлaмyти», aвтop yвaжae нaслiдyвaння oрфoгpaфiчних систeм iнших мoв: «Лиш тpeбa знaти свoє твepдe и м'якe Л, a нe пoд вплывoм мaдьярськoгo, нiмeцькoгo aбo вeликopyськoгo пoдт'ягaти чyжѣ слoвa пoд чyжe пepeписyвaнє...» (1926, с. 19). Вiн кpитикyє мiсцeвi гaзeти «Свoбoдa» i «Впepeд» зa вживaння тaких фopм, як *peвoлюцiя, Лyдвиг, лeкцiя, пpoлeтapѣ*, нiбитo пiд впливoм poсiйськoї чи yгopськoї мoв, a тaкoж oбгpyнтoвyє хибнiсть opiєнтaцiї нa цi мoви.

Я. Гoлoтa ввaжae тpaдицiю пepeдaвaння гpeцькoї лiтepи «л'ямбдa», aджe в бaгaтьoх слoвaх гpeцькoгo пoхoджeння, як-oт *aнгeл, aпoстoл, iдeал, Лeонiд*, yжe yстaлeнe вживaння твepдoгo [л]. Oднaк, зa йoгo слoвaми, цю пpaктикy бyлo нeдopечнo пoшиpeнo нa зaпoзичeння з лaтинськoї, нiмeцькoї тa фpaнцyзькoї мoв (1926, с. 20). Сaмy ж сyпepeчкy пpo тe, як вимoвляли дaвнi гpeки — «лaмбдa, чи л'ямбдa» — Я. Гoлoтa ввaжae сxoлaстичнoю i пpoвoдить poзмeжyвaння: дaвнi, yжe yстaлeнi слoвa мoжнa зaлишити з твepдим [л] зa тpaдицiєю, oднaк y нoвих зaпoзичeннях yвaжae зa нeoбхiднe пepeдaвaти iнoзeмний звук чepeз м'який [л'] для збepeжeння фoнeтичнoї тoчнoстi.

Звернув увагу Я. Голота й на непослідовність у відтворенні слів іншомовного походження в тогочасних граматиках, зокрема І. Панькевича (1922 р.), А. Волошина (1907, 1919, 1920, 1924 рр.) і «за редакцією» Є. Сабова (1924 р.). Цікаво, що І. Панькевич також писав про три варіанти твердості звука [л] в українській мові, виділяючи й «середній», однак пропонував на письмі відтворювати його твердо (*зоологія*), водночас Я. Голота акцентує на непослідовності цієї риси в тексті граматики І. Панькевича, оскільки в ній є слова на зразок *кляс* (1926, с. 20–21). А. Волошин у виданні 1924 року також радить уживати слова іншомовного походження з твердим [л]: *холера, філософія, Мюллер, Шиллер*. У граматиці ж «за редакцією» Є. Сабова Я. Голота не знайшов правил щодо написання *л* у словах іншомовного походження, водночас указує на суперечність уже на обкладинці видання, де вжито форму *етимологія* (з твердим) і *культурно* (з м'яким), саркастично зауважуючи, що це «зовсім “логічно” подібно як загалом логічна тота граматика для подкарпатских Русинѡв» (1926, с. 21).

Підсумовуючи, Я. Голота акцентує на тому, що не потрібно «м'шати горох з капустою», тобто змішувати різні за своєю природою звуки. На його переконання, це очевидно для будь-кого, хто «незбаламучений неправильним переписуванем» на основі російських словників і чужиницьким вихованням. Така людина, на думку автора, «без надуми» визнає, що іноземний звук «в н'яком разѣ не наше тверде а много а много бѡльше подѡбне до нашего мягкого», і відповідно передасть його на письмі м'яко (1926, с. 21).

«Подкарпатська Русь» стала майданчиком для обговорення норм написання й відмінювання онімів. У статті «Як писати у нас прѡзвища?», що була опублікована у квітневому номері за 1926 рік, порушено актуальну проблему: у закарпатських граматиках до того часу не було правил написання й зразків відмінювання власних назв. Ситуація була ускладнена тим, що в попередні періоди угорські чиновники надавали «мадярського характеру» всім прізвищам незалежно від походження (навіть слов'янським і німецьким), унаслідок чого в правописі власних назв панувала «повна анархія»: «Кожда школа и майже каждый учитель пише имена власнѣ иншою правописю и одмѣняе их пѡсля иншого взѡрца» («Як писати у нас прѡзвища?», 1926, с. 84). Щоби покласти край такій неусталеності, учителі фахової державної руської горожанської школи в Ужгороді розробили й узгодили між собою низку норм на основі етимологічно-фонетичного підходу, а відтак опублікували пропозиції в журналі для обговорення. Автори запропонували такі правила для фонетичної адаптації прізвищ іншомовного походження: 1. Німецьке *ai* передавати як *ав*, наприклад: *Birnbaum* — *Бирнбавм* (а не *Бирнbaum*). Автори пояснюють це фонетичною природою української мови, для якої не характерний

збіг двох голосних (*ay*), тому пропонують замінити у на *в*. 2. Німецьке *ein* передавати як *айн*: *Grünstein* — *Гринштайн*, а не *Гринштейн*. 3. Угорське *ö* писати через *е*, а не через *ь*: *Törö* — *Тере*. 4. Угорське *ü* писати через *и*, а не *ю*, як це було заведено в російському правописі. Автори зазначають, що людина, яка не знає іноземної мови, читатиме прізвище так, як воно написане, тому написання *Грюнштейн* призведе до неправильної вимови (*Hrjunstein*), тоді як *Гринштайн* забезпечить коректне звучання прізвища *Grünstein*. Автори наводять також приклад прізвища *Szücs*: його слід писати як *Сич* (пов'язуючи з назвою птаха) або *Съч* (пов'язуючи з назвою укріплення), але в жодному разі не *Сюч* «з лояльності до мадярскоѣ и російскоѣ правописи», що не характерно для місцевої вимови («Як писати у нас прѡзвища?», 1926, с. 85).

Інша частина пропозицій стосувалась унормування творення й написання жіночих і чоловічих прізвищ. У статті приділено увагу «великій замішанині» щодо «прѡзвищ дѣвчат»: а) прізвища прикметникового типу на зразок *Матявска, Бачиньска, Кампньска* природно закінчуються на *-а*, а не на *-ій*; б) для прізвищ іменникового типу (*Мельник, Дуркот, Ревай, Бокшай*) автори категорично відкидають поширену практику додавання *-ова* вкінці, оскільки це «духови руського языка не одповѣдає», бо позначає тільки заміжніх жінок. У статті наводять думку Ф. Балицького, який пропонує утворити форми на *-ѡвна* для прізвищ, що закінчуються на твердий приголосний (*Мельникѡвна, Дуркотѡвна*) та *-ъвна* для прізвищ на м'який приголосний (*Реваъвна, Бокшаъвна*). Також було запропоновано впорядкувати відмінювання чоловічих прізвищ, що закінчуються на *-ій / -ий / -ый* (*Ильницький, Дудинський, Масный, Лацыный, Шерегий, Кричфалюший*). Їх поділили на дві групи: 1) прізвища слов'янського походження, які слід відмінювати як прикметники (*Бачинський* у родовому відмінку — *Бачиньско-го*, а не хибне *Бачиньскій*); 2) іншомовні прізвища, що перебувають у процесі адаптації, — їх варто відмінювати як іменники (*Шерегий* у родовому відмінку — *Шерегій*). Наприкінці автори підкреслюють, що ця розвідка «не має диктаторського характеру», а її головна мета — «выкликати вымѣну гадок» і розпочати ширшу фахову дискусію («Як писати у нас прѡзвища?», 1926, с. 86).

Уже в наступному номері журналу на пропозиції ужгородських учителів відгукнувся мовознавець І. Панькевич статтею «Даскѡлько слѡв о склонюваню и писаню прѡзвищ». Загалом погоджуючись із доцільністю більшості з них, він розширює рекомендації та пропонує певні уточнення. Учений зауважує, що жіночі форми прізвищ на *-ов, -ин* можуть залишатись незмінними (*Анна Петров*) або закінчуватись на *-ова, -инова* й відмінюватись за прикметниковим типом (*Анна Петрова, Софія Бардинова*) (Панькевич, 1926, с. 119). Прізвища дівчат на *-ѡвна*, на думку

І. Панькевича, мають відмінюватись як іменники в однині (*Марта Козутівна, Марты Козутівны, Мартъ Козутѣвнѣ*) і як прикметники в множині (*Марти Козутівнѣ, Март Козутівных, Мартам Козутівным*). Автор підтверджує, що прізвища угорського походження на *-ій* слід сприймати як іменники й відмінювати відповідно (*Юрій Ракоцій, Юрія Ракоція, Юрію Ракоцію*). Для таких жіночих прізвищ він пропонує два варіанти: не відмінювати (*Елисаветы Ретій*) або додавати суфікс *-ев(а)* й відмінювати як прикметник (*Елисаветы Ретієвоѣ*) (Панькевич, 1926, с. 120).

Найбільш суттєва відмінність у поглядах І. Панькевича й авторів попередньої статті полягає в рекомендаціях щодо фонетичної адаптації прізвищ іншомовного походження. На думку І. Панькевича, німецьке *ö* справді близьке до звука [e], хоч і вимовляється з допомогою губ, тому написання *Böhm* як *Бем* є прийнятним. Однак він категорично виступає проти передачі німецького *ü* й французького *u* (звука, який є в деяких закарпатських говірках у новозакритих складах на місці етимологічного [o]) через *u*, як пропонували ужгородські вчителі, натомість вважає доцільним передавати його через *i*, оскільки в українській орфографії саме такий варіант є найближчим. Тому він пропонує писати *Bürger* як *Біпреп*, а *München* — як *Мінхен*. Водночас він критикує й поширену на той час «великоруську» практику передавати цей звук через *ю*. На завершення І. Панькевич зауважив, що в другому виданні своєї граматики вмістить зразки відмінювання прізвищ (1926, с. 120–121).

У часописі також приділяли увагу офіційним спробам урегулювання мовної ситуації: опублікували протокол із мовної конференції, яка відбулась у Празі 17 березня 1931 під проводом міністра І. Дерера щодо врегулювання мовного питання в шкільництві на Підкарпатті. На цій конференції зібрали представників двох антагоністичних товариств — «Просвіти» (А. Волошина, І. Панькевича) та «Общества им. А. Духновича» (С. Фенцика, К. Стрипського), а також відомих чеських славістів (І. Полівки, М. Вайнгарта). А. Волошин обстоював позицію, що мовою навчання в народних школах має бути жива народна мова, яку він визначав як «малоруську» (українську). Він наполягав, що питання правопису є суто філологічним, а не політичним:

Відкликуючися до заяви міністра шкільництва, що міністерство шкільництва не має мішатися до дефінітивного полагодження мовної справи на Підкарпатті, підчеркує бесідник, що навпаки міністерство має право мішатися, бо сойм підкарпатський з юридичного становища вирішує лиш «політикум», але якою ортографією маєтсья у нас писати, то не може належати до компетенції сойму підкарпатського, до котрого будуть належати ріжні нації. («Протокол із мовної конференції», 1931, с. 57)

Натомість С. Фенцик розглядав мовне питання як політичне: «Этот вопрос польітики» («Протокол із мовної конференції», 1931, с. 58); К. Стрипський убачав у запровадженні фонетичного правопису «діло німецької політики, австрійського правительства» («Протокол із мовної конференції», 1931, с. 61). Проф. І. Полівка назвав питання правопису «дуже тяжким і зложеним», зауважив, що й етимологічний правопис «Просвіти» не є послідовним, зокрема вказав на «неумісне уживання “ѣ”» («Протокол із мовної конференції», 1931, с. 59). У підсумку міністр І. Дерер підтримав пропозицію проф. М. Вайнгарта розробити проекти правопису на «основі діалектичних» (тобто на базі місцевих говорів), що мало стати відправною точкою для подальших нарад («Протокол із мовної конференції», 1931, с. 61).

Представники «Просвіти» намагались перенести питання мови й правопису з політичної площини в наукову. Уже незабаром після зазначеної наради товариство «Просвіта» звернулось до міністра шкільництва з меморандумом — проханням втрутитись у ситуацію, адже мова й правопис є питанням не політичним, а суто філологічним, і ця проблема має бути розв'язана до того, як буде скликаний сойм, адже «сойм може установляти лиш мовні права, але не може рішати філологічний бік мови, тому, що сойм не є науковою інституцією, але політичною» («Меморандум тов. Просвіта», 1931, с. 82). Меморандум апелює до рішення Чеської академії наук від 1919 року, яке визнало місцеву мову українською. Головною вимогою щодо правопису в документі є дозвіл на використання в школах виданих фонетичним правописом навчальних посібників. Це прохання обґрунтовували практичною доцільністю: фонетичний правопис «не робить ученикам ніяких трудностей», оскільки не містить жодної літери, якої б не було в чинному етимологічному правописі («Меморандум тов. Просвіта», 1931, с. 85).

Вимога щодо переходу на фонетичний правопис була і в рішенні з'їзду Педагогічного товариства від 3 травня 1931 року: «Зїзд стоячи на науковому принципі, що підкарпатські Русини є народ український, жадає, щоби після переходового часу правопис був полегшений і тому допорукає перехід на фонетичний правопис» («Резолюції ІІІ річних загальних зборів», 1931, с. 128).

Варті уваги також публікації, у яких висвітлювали мовну й правописну проблематику інших слов'янських народів, проводячи паралелі з актуальними для Закарпаття питаннями. Так, у редакційній замітці «Реформа правопису в Болгарії» (1926) коротко поінформовано про тогочасні правописні дискусії в цій країні. У публікації зазначено, що 1921 року в Болгарії було запроваджено фонетичний правопис на зміну етимологічному, який був чинним із 1892 року. Однак уже в 1924 році основи цього фонетичного правопису були знову змінені, ці зміни викликали гостру критику з боку частини академічних кіл, тоді як

інша частина активно підтримувала фонетичний принцип («Реформа правопису в Болгарії», 1926, с. 67).

Ще одним прикладом звернення до досвіду інших слов'янських народів є стаття головного редактора журналу П. Яцка «Вук Стефанович Караджич», опублікована в № 10 за 1926 рік. Автор проводить паралелі між мовною ситуацією в Сербії на початку XIX століття і дискусіями в Підкарпатській Русі у 20-х роках XX століття, зазначаючи: «Як они, так и мы теперь правѣ таким способом почали острѣ, ненавистнѣ суперечки — свары за мову, за реформованя правопису, за проявленя щиро — народного духа в литературѣ» (1926, с. 209). У статті описано, як В. Караджич боровся проти штучної, незрозумілої для народу книжної мови. Ця «страшна мѣшанина» створювала прірву між освіченою елітою та простим народом, який «мучився в темнотѣ, в неучтѣ и убожествѣ» (1926, с. 211). П. Яцко наголошує: «Пятьдесятлѣтна упорна, незломна боротьба Караджича за заведеня живого, цѣлым сербским народом говореного языка має послужити проводною звѣздою в нашѣм розярѣнѣм языковѣм бою» (1926, с. 209). Тож публікація мала на меті не тільки поінформувати читачів про видатного реформатора, а й продемонструвати місцевій інтелігенції, що орієнтація на живу народну мову і спрощення правопису є доречними кроками для культурного пробудження й розвитку.

У короткому повідомленні в № 1 за 1931 рік ідеться про реформу польського правопису, над якою працювала комісія Польської академії наук у Кракові. Головними пропозиціями є запровадження літер *Ź* та *ż* замість *sz* та *z*, а також використання однієї літери *u* замість *u* й *ó*. Зазначено, що причиною цих змін є «тяжкість етимологічного правопису», а також зауважено, що польська орфографія й до того не була єдиною — мала одночасно «шкільний» та «академічний» варіанти (Подкарпатська Русь, 1931, № 1, с. 29–30).

Варто окремо звернути увагу на прагматичні особливості текстів про правопис у «Подкарпатській Русі», оскільки це були не просто філологічні дослідження, а комунікативні акти, що мали на меті переконати читачів, легітимізувати певну позицію і, зрештою, вплинути на мовну практику й політику в краї. Діапазон стратегій, які використали автори, був широким — від експресивних полемічних виступів до стриманої офіційної аргументації.

Яскравим зразком риторики переконання є стаття Я. Голоти «Тверде чи м'яке Л». Її прагматичне спрямування — не просто поінформувати про позицію автора, а дискредитувати усталену орфографічну практику й спонукати до її зміни. Автор активно використовує оцінну лексику й фразеологізми («По мому се боротьба жаб из мышами, котра лиш водить баламуту и псує непотрѣбно деяким людям много крови, хоть не варта нѣ нюха табаки»), удається до іронії, називаючи

суперечку про грецьку літеру «лямбда» «каменем мудрости, котрим немудро позатовканѣ деякѣ головы», наводить приклади анекдотичних ситуацій про «москалів» і завершує текст риторичним закликком не «мѣшати горох з капустою» (1926, с. 20–21). Така стратегія апелює не так до логічного переконання, як до емоцій читача, щоб залучити його на свій бік.

Інший варіант стратегії переконання, реалізованої через аналогію, характерний для публікацій про мовні й правописні проблеми в різних слов'янських народів («Реформа правопису в Болгарії», 1926; Яцко, 1926, с. 211), адже автори прагнули не тільки повідомити про факти, а й спонукати місцеву інтелігенцію до відстоювання народної мови й фонетичного правопису.

Стаття «Як писати у нас прѣзвища?» й відповідь на неї І. Панькевича реалізують іншу комунікативну інтенцію — конструктивної пропозиції. Ужгородські вчителі свідомо обирають обережну тональність, наголошуючи, що їхня розвідка «не має диктаторского характеру», а її мета — «выликати вымѣну гадок» («Як писати у нас прѣзвища?» 1926, с. 86). Це прагматичний хід, спрямований на залучення до співпраці, а не на конфронтацію. І. Панькевич, приймаючи цей діалогічний тон, виступає в ролі авторитетного нормалізатора.

Зрештою, коли питання виходило на інституційний рівень, домінували стратегії мобілізації та легітимації. «Языкова анкета» 1929 року була інструментом для отримання мандату від учительської спільноти. Її риторична побудова, зокрема негативне маркування одного з варіантів як шляху до «властнѣ загигели», свідчить про бажання скерувати вибір респондентів. Інші офіційні документи (протокол пражської наради, меморандум «Просвіти» й резолюції з'їзду Педагогічного товариства) є мовленнєвими актами, спрямованими на утвердження своєї позиції через апеляцію до вищих інстанцій.

Особливо показовим є протокол пражської наради, опублікований у часописі. Його прагматична функція виходить за межі нейтральної фіксації ходу наради, звітування, адже редакція вдається до вибіркового цитування: мовлення представників «Просвіти» подано стандартною для журналу мовою, натомість промови їхніх опонентів, зокрема С. Фенцика, передано з підкресленою буквальністю, що межує з карикатурою: «В нашем анкетѣ мы установилы два факты», «Мы читаем, что это политикум. Мы признаем адын русский язык» тощо («Протокол із языкової конференції», 1931, с. 58). Таке транскрибування має на меті не просто задокументувати, а дискредитувати позицію опонента, представляючи його мову як штучну, «язичіє» — саме те, на що вказував у своєму виступі професор І. Полівка. Тож протокол перетворився на знаряддя, що легітимізує одну сторону дискусії та делегітимізує іншу ще до аналізу самих аргументів.

Висновки. Часопис «Подкарпатська Русь» став майданчиком для правописних дискусій на Закарпатті між двома світовими війнами. Мовно-правописна проблематика еволюціонувала в журналі від констатації неусталеності орфографічної практики й окреслення шляхів її уніфікації до обґрунтування потреби використання фонетичного правопису й, зрештою, до остаточного переходу на цю орфографічну систему в останній рік видання журналу.

У дискусійних публікаціях засвідчено потребу в уніфікації правил орфографії, зокрема передавання звука [л] у словах іншомовного походження, унормування написання й відмінювання прізвищ. Автори виступали з пропозиціями щодо вживання м'якого [л'] у запозичених словах (*льогичний*), передавання німецького *ai* через *av* (*Birnbaum* — *Бирнбавм*), *ein* через *айн* (*Grünstein* — *Гринштайн*), *ö* через *e* (*Böhm* — *Бем*); учасники дискусії дійшли згоди стосовно недоцільності відтворення *ü* як *ю*, однак щодо альтернативного варіанта були розбіжності: ужгородські вчителі пропонували його передавати через *и*, а І. Панькевич — через *i* (*München* — *Мінхен*). Публікації в часописі сприяли також унормуванню відмінкових форм прізвищ, адже з огляду на обговорення цього питання І. Панькевич вирішив умістити зразки відмінювання в новому виданні своєї граматики.

У журналі простежено послідовні спроби перенести питання мови й правопису в освітній сфері з політичної площини в наукову. Інструментом мобілізації професійної спільноти для ухвалення фахового, а не політичного рішення мала служити «языкова анкета» 1929 року. Як один із найбільш гострих документів щодо мовного протистояння на сторінках видання постає протокол мовної конференції під керівництвом міністра шкільництва 1931 року, де представники «Просвіти» (А. Волошин, І. Панькевич) наполягали, що питання мови й правопису є суто філологічним, тому його не може розв'язувати сойм, тоді як їхні опоненти з товариства ім. О. Духновича (С. Фенцик, К. Стрипський) визначали його як політичне.

Аналіз прагматики досліджуваних публікацій засвідчує, що філологічні аргументи в дискусіях на теми мови й правопису були підсилені різними комунікативними стратегіями: від експресивної риторики переконання й іронії в статті Я. Голоти до зваженого тону конструктивної пропозиції в ініціативі ужгородських учителів та І. Панькевича. Офіційні ж документи, зокрема протокол празької наради, служили також знаряддям легітимізації власної позиції та дискредитації опонентів — через підкреслено буквально-карикатурне відтворення мовлення москвофілів. Водночас «Просвіта» в меморандумі для утвердження української мови апелювала до юридичних норм і наукових аргументів.

Тож дискусії в часописі «Подкарпатська Русь» демонструють, що процес становлення мовної норми й утвердження української мови в регіоні був нерозривно пов'язаний з ідеологічною боротьбою і вибором різних комунікативних стратегій. Експресивний вислів Я. Голоти, винесений у заголовок статті, переростає межі окремого орфографічного питання: гасло «мѣшати горох з капустою годѣ» метафорично підсумовує лейтмотив досліджуваних публікацій — боротьбу проти мовної та правописної строкатості й за становлення єдиної норми.

Покликання

- Волошин, А. (1925). Наша задача. *Подкарпатська Русь*, 1, 1–2.
- Волошин, А. (1929). Бесіда на анкеті о шкільній реформі дня 11. апріля 1929 в Празі. *Подкарпатська Русь*, 8–9, 171–178.
- Габор, В. (2003). *Українські часописи Ужгорода (1867–1944): Історико-бібліографічне дослідження*. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України.
- Голота, Я. (1926). Тверде чи м'яке Л. *Подкарпатська Русь*, 1, 18–21.
- Добош, І. (1995). *Історія української журналістики Закарпаття 20–30-х років ХХ ст.*
- Животко, А. (1939). *Мовна боротьба в пресі Карпатської України*. Мета.
- Кухта, М. (1997). *Роль педагогічної преси Закарпаття (20–30-і рр. ХХ ст.) у формуванні виховного національного ідеалу*.
- Ліхтей, І. (1993). Українська періодична преса на Закарпатті доби Чехословаччини (1919–1939). *Carpatica — Карпатика*, 2, 204–209.
- Ліхтей, І. (2022). Йозеф Пешек та розвиток освіти на Підкарпатській Русі у першій половині 20-х років ХХ ст. У М. Domenová (Ред.), *Non scholae, sed vitae discimus... (školstvo — knižná kultura — osobnosti)* (с. 121–134). *Státna vedecká knižnica v Prešove*.
- Меморандум тов. Просвіта в Ужгородѣ о языковѣм спорѣ. (1931). *Подкарпатська Русь*, 4, 81–85.
- Пайкош, О. (1993). Мовна боротьба на Закарпатті 20–30-х років ХХ ст. В *Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні* (с. 251–259).
- Панькевич, І. (1926). Даскѣлько слѣв о склонюваню и писаню прѣзвищ. *Подкарпатська Русь*, 5, 119–121.
- Півторак, Г. (2007). Панькевичівка. *Українська мова: Енциклопедія* (3-є вид., с. 476–477). Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана.
- Протокол із мовної конференції, яка відбулася в Празі 17. березня 1931 під проводом міністра шкільництва Дра Івана Дерера у справі управління мовних відносин в шкільництві на Підк. Руси. (1931). *Подкарпатська Русь*, 2–3, 56–61.
- Резолюція ІІІ річних загальних зборів Педагогічного Тов-ства Підкарп. Руси, одбутих дня 3. мая 1931. в Ужгороді. (1931). *Подкарпатська Русь*, 5–6, 128–131.
- Реформа правопису в Болгаріѣ. (1926). *Подкарпатська Русь*, 3, 67.
- Свѣтлик, П. (1932). З народноѣ филозофіѣ (Околиця Бѣлок). *Подкарпатська Русь*, 1–3, 34–39.
- Шаркань, В. (2019). Протокол наради при міністерстві шкіл і народної освіти Чехословаччини про мову навчання в Підкарпатській Русі (від 4 грудня 1920 р.). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*, 42(2), 245–250. [https://doi.org/10.24144/2663-6840.2019.2.\(42\).245-250](https://doi.org/10.24144/2663-6840.2019.2.(42).245-250)
- Юсип, Ю. (1993). Августин Волошин і мовна дискусія 20-их років ХХ ст. В *Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні* (с. 338–342).
- Языкова анкета. (1929). *Подкарпатська Русь*, 4, 94–98.
- Як писати у нас прѣзвища? Из кругѣв учительства. (1926). *Подкарпатська Русь*, 4, 84–86.
- Яцко, П. (1926). Вук Стефанович Караджич. *Подкарпатська Русь*, 10, 209–213.

References (translated and transliterated)

- Dobosh, I. (1995). *Istoriia ukrainskoi zhurnalistyky Zakarpattia 20–30-kh rokiv XX st.* [History of Ukrainian journalism in Transcarpathia in the 1920s–1930s].
- Habor, V. (2003). *Ukrainski chasopysy Uzhhoroda (1867–1944): Istoryko-bibliohrafichne doslidzhennia* [Ukrainian periodicals of Uzhhorod (1867–1944): A historical and bibliographic study]. Vasyly Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv.
- Holota, Ya. (1926). Tverde chy miahke L [Hard or soft L]. *Podkarpatska Rus*, 1, 18–21.
- Kukhta, M. (1997). *Rol pedahohichnoi presy Zakarpattia (20–30-tykh rokiv XX st.) u formuvanni vykhovnoho natsionalnoho idealu* [The role of the pedagogical press of Transcarpathia (1920s–1930s) in the formation of the educational national ideal].
- Likhtei, I. (1993). *Ukrainska periodychna presa na Zakarpatti doby Chekhoslovachchyny (1919–1939)* [Ukrainian periodical press in Transcarpathia during the Czechoslovak era (1919–1939)]. *Carpatica — Karpatyka*, 2, 204–209.
- Likhtei, I. (2022). Yozef Peshek ta rozvytok osvity na Pidkarpatskii Rusi u pershii polovyni 20-tykh rokiv XX st. [Jozef Pešek and the development of education in Subcarpathian Rus in the first half of the 1920s]. In M. Domenová (Ed.), *Non scholae, sed vitae discimus... (školstvo — knižná kultúra — osobnosti)* (pp. 121–134). Štátna vedecká knižnica v Prešove.
- Memorandum tov. Prosvita v Uzhhorodi o yazykovôm spori [Memorandum of the Prosvita society in Uzhhorod on the language dispute]. (1931). *Podkarpatska Rus*, 4, 81–85.
- Paikosh, O. (1993). *Movna borotba na Zakarpatti 20–30-kh rokiv XX st.* [The language struggle in Transcarpathia in the 1920s–1930s]. In *Ukrainska mova na Zakarpatti u mynulomu i sohodni* [The Ukrainian language in Transcarpathia in the past and present] (pp. 251–259).
- Pankevych, I. (1926). Daskôlko slôv o skloniuvanii y pysaniu prôzvyshch [A few words about the declension and spelling of surnames]. *Podkarpatska Rus*, 5, 119–121.
- Pivtorak, H. (2007). *Pankevychivka* [Pankevychivka]. *Ukrainska mova: Entsyklopediia* [Ukrainian Language: Encyclopedia] (3rd ed., pp. 476–477). Vydavnytstvo "Ukrainska entsyklopediia" imeni M. P. Bazhana.
- Protokol iz yazykovoï konferentsii, yaka vidbulasia v Prazi 17. bereznia 1931 pid provodom ministra shkilnytstva Dra Ivana Derera u spravi upravlynnia yazykovykh vidnosyn v shkilnytstvi na Pidk. Rusy [Protocol from the language conference, which took place in Prague on March 17, 1931, under the leadership of the Minister of Education Dr. Ivan Dérer, regarding the regulation of language relations in education in Subcarpathian Rus]. (1931). *Podkarpatska Rus*, 2–3, 56–61.
- Reforma pravopysa v Bolharii [Spelling reform in Bulgaria]. (1926). *Podkarpatska Rus*, 3, 67.
- Rezoliutsii III richnykh zahalnykh zboriv Pedagogichnoho Tov. stva Pidkarp. Rusy, odbytykh dnia 3. maia 1931. v Uzhhorodi [Resolutions of the III annual general meeting of the Pedagogical Society of Subcarpathian Rus, held on May 3, 1931, in Uzhhorod]. (1931). *Podkarpatska Rus*, 5–6, 128–131.
- Sharkan, V. (2019). Protokol narady pry ministerstvi shkil i narodnoi osvity Chekhoslovachchyny pro movu navchannia v Pidkarpatskii Rusi (vid 4 hrudnia 1920 r.) [Protocol of the meeting at the Ministry of Schools and National Education of Czechoslovakia on the language of instruction in Subcarpathian Rus (from December 4, 1920)]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series Philology*, 42(2), 245–250. [https://doi.org/10.24144/2663-6840.2019.2.\(42\).245-250](https://doi.org/10.24144/2663-6840.2019.2.(42).245-250)
- Svitlyk, P. (1932). Z narodnoi fylozofii (Okolytsia Bilok) [From folk philosophy (Vicinity of Bilky)]. *Podkarpatska Rus*, 1–3, 34–39.
- Voloshyn, A. (1925). *Nasha zadacha* [Our task]. *Podkarpatska Rus*, 1, 1–2.
- Voloshyn, A. (1929). Besida na anketi o shkilnii reformi dnia 11. aprilia 1929 v Prazi [A talk on the questionnaire about the school reform on April 11, 1929 in Prague]. *Podkarpatska Rus*, 8–9, 171–178.
- Yak pysaty u nas prôzvyshcha? Iz kruhôv uchytelstva [How to write surnames in our land? From teachers' circles]. (1926). *Podkarpatska Rus*, 4, 84–86.
- Yatsko, P. (1926). Vuk Stefanovych Karadzhyh [Vuk Stefanović Karadžić]. *Podkarpatska Rus*, 10, 209–213.
- Yazykova anketa [Language questionnaire]. (1929). *Podkarpatska Rus*, 4, 94–98.
- Yusyp, Yu. (1993). Avgustyn Voloshyn i movna diskusiia 20-ykh rokiv XX st. [Avhustyn Voloshyn and the language discussion of the 1920s]. In *Ukrainska mova na Zakarpatti u mynulomu i sohodni* [The Ukrainian language in Transcarpathia in the past and present] (pp. 338–342).
- Zhyvotko, A. (1939). *Movna borotba v presi Karpatskoi Ukrainy* [The language struggle in the press of Carpathian Ukraine].

Vasyl Sharkan

Uzhhorod National University, Ukraine

“ENOUGH OF MIXING PEAS WITH CABBAGE”: ISSUES AND PRAGMATICS OF ORTHOGRAPHIC DISCUSSIONS IN THE JOURNAL “PODKARPATSKA RUS”

The purpose of this article is to analyse the issues and pragmatics of spelling debates in the scientific and pedagogical journal *Podkarpatskaya Rus* (1923–1936). The relevance of the study is determined by the fact that in the interwar period, the language and orthography issue in Transcarpathia was not only a philological but also an ideological-political problem. The study provides a deeper understanding of the formation processes of the Ukrainian language in the region. Analysing the journal's position is of interest as it was the official publication of the Pedagogical Society of Subcarpathian Rus and had to balance administrative requirements to use etymological orthography against the public demand for a phonetic system.

The subject of the analysis is the discussions on spelling problems within the journal. The evolution of the publication's language and orthography policy is examined — from initial orthographic diversity and inconsistent use of the officially introduced etymological spelling (“Pankevychivka”) to the gradual substantiation of the need to transition to a phonetic writing system. The study employs content analysis to identify key themes, the historical-comparative method to contextualise the discussions, and linguo-pragmatic analysis to study the participants' communicative strategies.

The research results demonstrate that the journal initiated discussions on several orthographic issues, notably the rendering of the sound [l] in words of foreign origin (article by Ya. Holota) and the normalisation of the spelling and declension of surnames (initiative by Uzhhorod teachers and response by I. Pankevych). A significant event in the publication was the

1929 “Language Questionnaire”, which presented the educational community with a choice between Ukrainian and Russian linguistic-cultural orientations, and between etymological and phonetic spelling. It was established that discussion participants resorted to various communicative strategies: from expressive rhetoric of persuasion and constructive proposals to the mobilisation and legitimisation of their positions.

The scholarly novelty lies in the first comprehensive analysis of the orthographic issues in the journal “Podkarpatska Rus” from the perspective of the content and pragmatics of the discussions.

Keywords: orthography; history of Ukrainian orthography; “Pankevychivka”; language discussion; journal “Podkarpatska Rus”; linguo-pragmatics.

Стаття надійшла до редколегії 20.10.2025